

הרב שמואל ברוך גנוט

מח"ס משנת תפילין, שלהי דקייטא, ויאמר שמואל אלעד

ברין נגיעת נכרי ביין שבמכונת ה'קראשר' ובדין סגירת מיכליות יין בחותם אחד מושלם

בעוטה - שבעטה ודרכה עובד כוכבים. שהוא נוטל - ענבים מתוך יין בעדשים של גת שקורין מיי"ש. ונותן לתפוח - אסיפת גל הענבים שתחת הקורה קרי תפוח, וקסבר תנא דידן דלא הוי יין נסך עד שירד לבור. מה שבבור אסור - אם נגע בו העובד כוכבים אחרי כן בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טפה והוא בור סיד".

ובגמרא שם נאמר: אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך. תנן לוקחין גת בעוטה אע"פ שנטל בידו ונתן לתוך התפוח. אמר רב הונא בגת פקוקה ומלאה.

ודנו בש"ס שם כך: ת"ש ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור. הכי נמי בגת פקוקה ומלאה. ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר. אמר רב הונא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה, דתניא בראשונה היו אומרים דורכים עם הנכרי בגת ולא חיישינן לדרב הונא, חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי בגת משום דרב הונא, וכתב הב"י (יו"ד סימן קכג) שהפוסקים פסקו הלכה כמשנה אחרונה וכדרב הונא.

נמצא שאנו פוסקים להלכה שישנה גזירה שישראל לא ידרוך ענבים יחד עם הגוי בגת עצמה, אך היין הנמצא בגת עצמה, אשר הגוי נגע בה, מותר בשתיה ובהנאה לכתחילה, כל עוד היין מצוי בגת, ולא היתה בו המשכה.

ומהי מקום ההמשכה האוסרת במגע הגוי?

התוספות (ע"ז נה, ב ד"ה א"ר הונא)

כבוד ידידי הדגול הרה"ג רבי ... שליט"א, ראש מערכת ההשגחה בהכשר ... והמשגיחים הרב... שליט"א

בדבר השאלה שהציג לפני על הנידונים שהתעוררו במהלך תהליך ייצור היין ע"י השגחתכם המהודרת, בעיר בספרד, וביקש שהעלה את הנראה בזה לדינא בס"ד על הכתב. הנני לעשות מבוקשו בחפץ לב, ואלו הדברים שעלו בחכתי בעזהית"ש.

א] במהלך תהליך ייצור מיץ הענבים בלסולנה שבספרד, הונחו הענבים במכונת ה'קראשר', שהיא מכונה המפרידה את הענבים מהזמורות שבה. בעיצומה של פעולת המכונה, נתקעו ענבים ברכיב המכונה הפנימי והגוי עובד המפעל הכניס את ידו למכונה בכדי לשלוף משם את הענבים שגרמו לסיבוכים בתיפעולה השוטף של המכונה. במהלך הכנסת ידו להוצאת הענבים, יתכן שנגע הגוי גם במיץ שיצא מהענבים בתוככי המכונה, המעורבים עם הענבים והזמורות, כאשר אם אכן נגע בהמיץ, אזי בהמשך התערב עם המיץ שבמיכלי היין. והשאלה היא האם יש לאסור את מיץ הענבים שהגוי נגע בו בידיו במכונת ה'קראשר' הנ"ל והאם מיץ זה אוסר את היינות בהם התערב בהמשך.

מגע נכרי בתוככי הגת

תשובה: נאמר במשנה בע"ז (נה, א): "לוקחין גת בעוטה מן העובד כוכבים אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתפוח ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור. ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר דורכין עם העובד כוכבים בגת אבל לא בוצרין עמו". ופירש רש"י: "גת

שעדיין לא ירד וקלח ממנו לחוץ כלום, שהגת הוא מודרון ופינה החרצנים והזגים למקום אחד עד השולים, ונשאר היין לבדו צלול עומד במקום אחד זהו נקרא המשכה. ואם אז נגע בו הגוי נאסר כל מה שבגת, אפילו לא נגע אלא בחרצנים וזגים אם יש בהם טופח על מנת להטפח ואסור, אבל כל זמן שלא הבדיל היין עד שולי הגת מן החרצנים והזגים לא הוי המשכה, אף על פי שיש הרבה יין במקום אחד מכונס בגומא אחת שבין החרצנים והזגים שאינה מגיע עד השוליים, אינו נאסר במגע גוי, הילכך אם הגת סתומה ומלאה בענין שאי אפשר ליין לבדו לימשך בה, אין בו תורת יין ליאסר במגע גוי, ואפילו לקח הגוי בידו הרבה יין עם חרצנים וזגים, לא הוי המשכה ומותר להחזירם לתוכו.

הרי לנו שגוי הנוגע ביין שבגת, שאין בה המשכה, מותר בשתיה ובהנאה. והיינו שכאשר בגת עצמה מעורבים הענבים והזגים יחד עם היין היוצא מהן, הגוי אינו אוסר במגעו את היין, למרות שנוגע הוא ביין שבתוכי הגת, מפני שמקום זה הוא מיקום בו מעורבים הענבים, הפסולת היוצאת מהן והיין, ואין זה מקום איכסון היין, כבבור. ורק כאשר היין נשפך במדרון שבתוך הגת והוא מצוי לבדו, ללא עירוב של ענבים וזגים, ואילו הענבים והזגים מצויים בגת במקום נפרד, או כשהגוי נגע ביין שנמשך מתוכי הגת אל בור איכסון היין, אסור היין במגע הגוי.

בעל ה'שער המשפט' כותב בספרו שו"ת נחלת אבות (סי' ט) על הלכה זו, כי "דין זה היא הלכה פסוקה מכל הראשונים והאחרונים". וראו בשו"ת חתם סופר (ח"ב יו"ד סי' קטז) ובשו"ת אגרות משה (ח"ב יו"ד סי' נב).

והנה פשוט הוא שכל פעולה שצריך לעשותה בתוך הגת, עלינו להרחיק את הנכרי ממנה, והט"ו (קכה, ט) כתב דיש לאסור אף זריקת אבקת שמרים, חפץ או אבן מהגת, ויש לישראל להרחיק את הגוי מכל עיסוק בענבים

והרא"ש (סי' ג) והמרדכי (סי' תתמה) הביאו את דברי רבינו תם המסביר ש"מכיון שהתחיל לימשך" היינו שהתחיל לקלח היין מן הגת, אך המשכה בגת עצמה אינה נחשבת להמשכה, דלא חשיבא המשכה אלא אם כן נמשך היין חוץ מן הגת.

ואמנם הרא"ש והר"ן (ע"ז כהב) שאין פירוש זה מחוור, שאינה נקראת המשכה אלא בגת עצמו, אבל מן הגת לבור ירידה או קילוח נקרא ולא המשכה, ועוד דתניא בתוספתא (ע"ז פ"ח ה"ב) הלוקח ענבים מן הגוי ומצא תחתיו גממיות מותר בצדו גממיות אסור, אלמא דאפילו בגת עצמו כל שהוא נמשך נעשה יין נסך, וגם הרשב"א (תוה"א ב"ה ש"ב מא ע"ג) כתב שאין פירוש זה מחוור, ואין לסמוך עליו והסכימו שלשתם שהעיקר כדברי רש"י (ע"ז נה, ב) שפירש על דברי רב הונא כיון שהתחיל לימשך שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין. וכך פסק הרמב"ם (מאכלות אסורות יא, יא): מאימתי יאסר יין הגויים משידרוך וימשך היין אף על פי שלא ירד לבור אלא עדיין הוא בגת, הרי זה אסור. וכתב הב"י דהכי נקטינן להלכה.

וכך פסק השולחן ערוך (יו"ד קכג, יז): "מאימתי נקרא יין ליאסר במגע עובדי כוכבים? משהתחיל לימשך, דהיינו משנמשך על הגת בעצמו, כי הגת הוא מדרון. ואם פינה החרצנים והזגים והיין לבדו נמשך מצד העליון לצד התחתון, ונשאר היין לבדו עומד, נקרא המשכה ונאסר כל מה שבגת, אפילו לא נגע אלא בחרצנים ובזגים, אם יש הם טופח על מנת להטפח. אבל כל זמן שלא הבדיל היין עד שולי הגת מן החרצנים והזגים, לא הוי המשכה". וביאר הש"ך (סקל"ג): "עד שולי הגת - לאפוקי אם לא פינה רק למעלה אין כאן המשכה כיון שיש ענבים תחת היין".

והלבוש (שם) ביאר את הדברים כך: "מאימתי נקרא יין ליאסר במגע גוי, משהתחיל לימשך, והיינו משנמשך בגת עצמה אף על פי

והשו"ע (שם) כתב ד"יין שאינו אסור אלא בשתייה, אינו אסור אלא בשישים". א"כ לכו"ע מהניב יה הביטול בתערובת היין המותר, אליו ניגר מיין זה, ופשוט.

בן עוד התעורר ספק בדבר כאשר בסיום מילוי מיכלי היין שבמשאיות, נסגרו המיכליות באזיקונים ממוספרים, הנמצאים בשימוש היקב ואשר נמסרו על ידי המשגיח לעובדים, שסגרו את המיכלים למול עיני המשגיח באזיקונים ממוספרים אלו. המשאיות נסעו מתחנת היציאה אל יעד, במרחק נסיעה בן 20 דקות, והם אכן הגיעו ליעד לאחר פרק זמן זה. אך טען מי שטען שמכיון שהאזיקונים הממוספרים הינם רק חותם אחד וניתן לזייפם ע"י החלפתן באזיקונים אחרים.

משגיח הכשרות טוען שמכיון והאזיקונים הללו ממוספרים במספרים מדוייקים, והמיכליות הגיעו אזוקים באזיקונים ההמוספרים באותן המספרים בדיוק, אין לחוש שמא נהגי המשאיות סטו ממסלול נסיעתם הקצרה וטרחו להסיר את האזיקונים, לפתוח את מיכלי היין, ולנסוע בכדי להשיג את אותם האזיקונים הממוספרים באותן המספרים. (המשגיח כתב לי את הדברים הבאים: מדובר באזיקון בעל 7 ספרות. נהג המשאית (שהוא צד ג') ואינו עובד היקב) נכנס למתחם היקב ומקבל את האזיקונים. כמובן שהוא לא יודע איזה מספרים הוא יקבל. מתבצע רישום בספר של כל האזיקונים של כל המשאיות. כשמסתיים מילוי המשאית, סוגרים את כל הפתחים עם האזיקונים הנ"ל והמשאית יוצאת לדרך, כאשר תוך 20 דקות היא צריכה להגיע לייעדה. לדבר על אפשרות של זיוף האזיקון תוך פרק זמן כה קצר, ושהגוי יעשה משהו עם היין שלנו, זה לא מציאותי).

תשובה: כתב השו"ע (יו"ד קל, א): "מותר להפקיד ולשלוח יין ביד עובד כוכבים, אם הוא חתום בחותם בתוך חותם או מפתח וחותם. והני מילי בחביות של חרס, אבל לא בחביות של עץ, מפני שיכולין להוציא יין

הנדרכים, (ועי' ריטב"א ע"ז נט, א דלדעתו יש להקל בזה), אך היין עצמו שרי לכתחילה, וכמשנת בס"ד.

לפיכך פשוט וברור כביעתא בכותחא, וכפי ההלכה הפסוקה בשולחן ערוך ללא חולק, שמגע נכרי ביין הנמצא במכונת ה'קראשר', שמטרתה היא הפרדת הענבים מהזמורות ולא לצורך המשכת היין, הוא מותר לכתחילה, וכדין גת שמעורבין בה הענבים והזגים, שמגע הגוי ביניה כשר בתכלית, דבכה"ג כלל לא נאסר יין נסך, וכ"ש סתם יינם, והוא פשוט וברור לכל.

גוי שטרוד במלאכתו

והנה הגם שהדבר מותר לכתחילה כנ"ל, מ"מ אם יתעקש המתעקש, אפשר אף להוסיף בזה גם צירופי היתר. דהנה בדין גוי שנגע בבין בהיותו טרוד במלאכתו, וכגון שהיתה פסולת או גרעינים על פי החבית והנכרי העבירם בידו, או שהתזו בידו זבובים שעמדו על פני היין וכדו' בשאר עיסוקים, נחלקו הפוסקים האם מותר בשתיה או בהנאה או דאסור גם בשתיה וגם בהנאה, יעויין בזה בשו"ע ונושאי כליו סי' קכד סעיף יט, ובש"ך סי' קכד סקמ"ו וסקמ"ט דשרי במקום הפסד, וכן פסק החכמת אדם (כלל עו, יב), ולהט"ז (סקל"א) היין אסור, ועי' בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' קטז) שהתיר בהפ"מ. ואם נגע ע"י ד"א (שכפי הבנתי כך היה בנדו"ד), אזי להרמ"א בזמן הזה מותר בשתיה ולש"פ אסור בשתיה.

ביטול בתערובת היתר

והנה גם א"נ שהגוי נגע בהמיץ, הלא התערבב הוא בהמשך בשאר היינות המותרים, והמציאות היא שהמיץ הנמצא במכונת ה'קראשר' יש בה ליטרים בודדים של יין, בעוד שבכור היין אליה היין הלזה זרם, יש אלפי ליטרים של יין כשר. ובדין תערובת בסתם יינם הרי קי"ל דלדעת השו"ע (קלד, ב) אסור הוא בשתיה ומותר בהנאה ואילו להרמ"א בטל הוא בשישים אף במב"מ.

שלח ביד עובד כוכבים, צריך שני חותמות. אבל יין מבושל ושכר, או יין שעירבו בו דברים אחרים, כגון דבש, וכן החומץ וחלב ומורייס ופת וגבינה וכל שאיסורו מדברי סופרים שהפקידו ביד עובד כוכבים, מותר בחותם אחד. ויש אומרים שאף בדברים שצריכים שני חותמות, לא אמרו אלא בשולח על ידי עובד כוכבים שאינו עתיד לראות החותם, אבל מפקיד שעתידי לראות חותמו די בחותם אחד, כי הוא ירא. ואף השולח, אם הודיע לחבירו צורת החותם וגם אמר לעובד כוכבים שהודיעו לחבירו, די בחותם אחד.

וכתב הש"ך (סקט"ו) כך: "אם הודיע לחבירו צורת החותם וגם אמר לעובדי כוכבים כו' - נראה דמ"ש הט"ו אם הודיע לחבירו כו' הוא לאו דוקא דה"ה אם אינו מודיע לחבירו אלא שאומר לעובד כוכבים שמודיע נמי מירתת דסבור הוא שהאמת כן דהא כתבו הט"ו בסעיף ב' כיון שהחתימו כראוי כו' במקום שדי בא' אין צריך לחזור עליו ולראותו ומשמע דאף לפי דעת הי"א דבמפקיד אין צריך אלא חותם אחד כתבו כן וכ"כ הרב בהג"ה לקמן סי' ק"ל ס"ב וה"ה בשולח ואמר לעובדי כוכבים שהודיע לחבירו צורת החותם דאין צריך לחזור עליו ולראותו ועוד דאי בשולח בחותם אחד צריך המקבל לחזור עליו ולראותו א"כ לאיזה צורך צריך להודיע לעובד כוכבים שמודיע לחבירו הא כיון שחבירו מכיר צורת החותם וצריך לחזור עליו ולראותו יראה לעינים אם זייפו אם לא ולמה יגרע ממפקיד אלא הט"ו אשמועינן דכשהודיע לחבירו צורת החותם לא סגי עד שיאמר גם לעובד כוכבים שמודיעו ואורחא דמלתא לעובד כוכבים כן מסתמא מודיע וזה שכתבו וגם אמר לעובד כוכבים כו' באחרונה ולא כתבו להפך אם הודיע לעובד כוכבים שמודיע לחבירו כו' ומיהו אף בשולח בב' חותמות נכון הדבר להודיע לחבירו צורת החותם כדי שיחזור אחריו וכמ"ש הט"ו בס"י ק"ל סוף סעיף ח' ע"ש ואפשר דמ"ש"ה נקטו נמי הכי

מבין הנסרים ולא ירגישו, וכל שכן בנודות, שבקל יכולים להוציא יין מבין התפירות".

ובדין השולח את הנכרי כשהיין בחותם אחד, כתב השו"ע (קל, ב): "אם הפקיד ביד עובד כוכבים בחותם א', אסור בשתיה ומותר בהנאה, והוא שייחד לו קרן זוית"

וכתב ע"ז הרמ"א: ויש שכתבו דבדיעבד יש להתיר אפילו בחותם אחד (ב"י לדעת ר"ת ובארוך כלל כ"ב) ואין צריך להכיר חותמו, אלא אם כן רואה שחותמו מקולקל או אסור (ג"ז שם), אבל אין צריך לבדוק אחר זה, וכן נוהגין להקל.

ובזמן הזה, כאשר הנוצרים אינם מנסכים יין לע"ז, כתב הט"ז (ק"ח, ד) שמותר לכתחילה לשלוח או להפקיד עימו יין בחותם אחד, כיון שאיסור סתם אינו אסור דרבנן משום חזיבת ניסוך והואיל ובזמן הזה ל"ש בהם חזיבת ניסוך, ע"כ לכו"כ מהני חותם אחד לכתחילה. וכ"כ במנח"י (כלל לב סקל"ב) שדברי הט"ז נכונים להלכה, וכ"כ בס' שבות יעקב (ח"א סי' סג), והערה"ש (שם סעיף יג) כתב שכן ראוי להורות למעשה. והנה פשוט ד' הט"ז מורה שהתיר הוא כן גם לדעת השו"ע ולא רק לדעת הרמ"א.

ואמנם הגר"ע יוסף שליט"א בהשלמותיו לספר כף החיים (סי' ק"ח סק"ה) כתב שגם בזמן הזה יש להורות לכתחילה לשים היין חותם בתוך חותם. וע"י ישועות יעקב (שם סק"ד) שהסיק דלא כהט"ז. והגר"ע יוסף הורה שלמעשה אין לזוז מפסק השו"ע ואין להקל בדבר אפי' בהפסד מרובה, וכנגד משמעות הט"ז והשבו"י. ולפי"ז י"ל דבכה"ג דחשיב רק חותם אחד אזי יש להחמיר בזה לדעת הגר"ע יוסף ובני ספרד הנהגים כמותו, וא"א להכשיר היין ולשווקה לאשכנזים וספרדים כאחד.

ואולם זה אינו, ונראה דהיין מותר לכתחילה, דהנה כתב השו"ע (ק"ח, א): "יין ובשר וחייתית דג שאין בו סימן שהפקיד או

דוכן כל שינוי שמשנה מדברים שאין דרך כל אדם הרי הם כחותם אחד, וא"כ צ"ע מאי שנא מהאי אזיקון, דלכאור' אינו מעולה יותר ממפתח בן זמנינו.

ועוד נראה דהאזיקון עצמו חשוב כחותם אחד והמיספור שעל גביו חשוב לחותם שני. ע"י בשו"ע הנ"ל (קל"ד, ד"וכן כל שינוי שמשנה מדברים שאין דרך כל אדם, הרי הם כחותם אחד, והטיחה או הקשירה חותם שני".

ואולם נראה דא"צ לזה והיין מותר לכתחילה, דאף א"נ דחשוב רק כחותם אחד, וגם א"נ דבעי' ב' חותמות, הכא שאני, ושרי. דהנה כתב השו"ע (קכט, א): "אם אמר לעובד כוכבים המעביר החביות: לך, ואני אבא אחרוך; או שהודיעו שהוא מפליג, אם החביות פתוחות, כיון שנעלמו מעיניו, אסורות. ואם הם סתומות, אם יש בהפלטתו שיעור כדי שיוכל להסיר מגופות החבית כולן, בין שהיא של טיט בין שהיא של סיד, ולהחזירה ותנגב, אסור".

חזינן דכל האיסור הוא דוקא באופן שיש ביד הנכרי לפתוח את המגופה הסגורה ולהשיבה למתכונתה הראשונית. אך אם במשך הזמן המועט שיש ביד הגוי, אינו יכול להשיב את המצב לקדמותו בצורה שאינה מעוררת חשד, לית לן בה. ובנדון שלפנינו הרי הגוי נסע במרחק נסיעה של 20 דקות, ומשך זמן זה הוא הוא משך זמן הנסיעה הנצרך להגיע אל תחנתו, ואין לו זמן לפנות לדרך אחרת ולתור ולחפש וליצור את אותו האזיקון המתאים בדיוק במיספורו לאזיקון שע"ג המיכלית. וממילא מוכח מזה דאותו החותם נותר על מכונו בוודאות ולא ירד, ע"כ היין מותר בשתייה, כאשר המיספור על האזיקון שנמצא בהגעת המשלוח תאם בדיוק למיספור האזיקון אותו הצמידו בתחילה, ויאכלו ענוים וישבעו. ואכן, הסכימו לדברינו הנ"ל מרן בעל שבט הלוי שליט"א ועימו הגרמ"ש קליין, הגרש"ז גרוסמן, והגרש"ז אולמן והגרא"י וועסטסהיים שליט"א, ושמחתי.

אם הודיעו צורת החותם לומר דבכה"ג יש לעשות לכתחילה".

נמצא דהשולח יין על ידי נכרי ואמר לו שכבר הודיע צורת החותם לחברו, דדי כחותם אחד, וכ' הש"ך דה"ה דשרי אף אם באמת לא הודיעו לחברו.

והנה בנידון דידן יודע הנכרי שהאזיקון הממוספר הוא צורת החותם, ויודע הוא אל נכון שהמשגיח בעצמו יבדוק את החותם הלזה עצמו כעבור 20 דקות, דבכה"ג גם חותם אחד מועיל, גם לדעת השו"ע, וכמו שפסק השו"ע בפירוש כנ"ל. ומשך הזמן של 20 דקות, (שהוא זמן הנסיעה מתחנת היציאה אל תחנת ההגעה, והנכרי אכן עמד בלוח הזמנים והגיע כעבור 20 דקות) אינו מאפשר לגוי לתור אחר אותו אזיקון עם אותו מספר מדוייק. והרי לא יתכן במציאות שהגוי ידע ברוח הקודש או בנבואה איזה מספר יהיה על האזיקון יסגרו את המיכלית, וממילא בכה"ג דהישראל עצמו ידע את צורת החותם והוא עצמו וצוות המשגיחים בדקו את האזיקון וראו שמספרו הסידורי תואם, ואזיקון זה מסופק רק ע"י המפעל והמשגיח ואין לחוש שבמשך זמן זה קרע את האזיקון (המשמש רק לשימוש חד פעמי, וא"א לחברו שוב) ונסע להשיג אזיקון עם אותו מספר סידורי, שבכה"ג היין מותר לכתחילה אף לדעת השו"ע, וכמ"ש בס"י קיח, וכנ"ל. אולם הפר"ח (סקי"ח) כ' דהשו"ע סבר כדעה קמייתא ולא כהיש מי שאומר, וא"כ להנוהגים כהשו"ע ליכא להאי התירא לדעת הפר"ח. ועי' שו"ע ריש סי' קל ובש"ך שם.

ואולם נראה דחותם אחד מעולה שכזה, אשר קשה עד מאד לזייפו מפאת מספרו הסידורי, נחשב בינו כב' חותמות, וכן הורו כו"כ מגדולי ההוראה שליט"א. ואולם יש לי עדיין מקום עיון בזה, דהא אע"פ דמפתחות שבימינו נחשבים לחותם מושלם עד מאד, כאשר המשגיח עצמו נועל במנועול ומפתח את המיכליות וכיוצ"ב, בכל זאת כתבו הפוסקים דחשיב כחותם אחד, ובשו"ע (קל"ד) נתבאר